

Legal Scope of Litigation Costs in Iranian, Egyptian and English Law

Mohadese Rezaey¹, Amir Khajezadeh², Hossein Ghorbanian³

1. PhD Student, Department of Private Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Humanities, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Humanities, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 1315-1330

Article history:

Received: 12 Oct 2023

Edition: 21 Des 2023

Accepted: 19 Feb 2024

Published online: 16 Mar 2024

Keywords:

cost of proceedings, petition, lawsuit, proceedings, proceedings.

Corresponding Author:

Amir Khajezadeh

Address:

Iran, Damghan, Islamic Azad University, Damghan Branch, Faculty of Humanities, Department of Private Law.

Orchid Code:

0009-0001-6434-6567

Tel:

09121317218

Email:

a.khajezadeh@damghaniau.ac.ir

ABSTRACT

Background and Aims: Litigation costs are one of the important issues of the litigation process, which play an important role in the realization of a fair trial. Based on this, the purpose of this article is to examine the legislative scope of litigation costs in the laws of Iran, Egypt and England.

Materials and Methods: The research method is descriptive and analytical and this research is theoretical. The method that has been used to collect information is in the form of a library and it has been done by referring to international and domestic books, articles and documents.

Ethical Considerations: In this article, the originality of the text, honesty and trustworthiness are respected.

Findings: Litigation fees are collected at the beginning of filing a lawsuit through a petition and at the time of its presentation, which can be collected both in Iranian law and in Egyptian and British law. Considering that the basis of legal fees in Iranian law is based on jurisprudence and French law and is formed in accordance with Imamiyyah jurisprudence, and in British law it is also based on the common law legal system and in Egyptian law it is also based on Hanaf and Hanbali jurisprudence.

Conclusion: The conditions and effects of legal fees in Iranian law compared to English and Egyptian laws have shortcomings such as the lack of a proper mechanism to predict the duration and quality of the proceedings and estimate the costs.

Cite this article as:

Rezaey M, Khajezadeh A, Ghorbanian H. Legal Scope of Litigation Costs in Iranian, Egyptian and English Law. *Economic Jurisprudence Studies*. 2023.

دوره پنجم، شماره پیاپی ۵، سال ۱۴۰۲

قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق ایران، مصر و انگلیس

محدثه رضایی^۱، امیر خواجه‌زاده^۲، حسین قربانیان^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق خصوصی، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.
۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.
۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده علوم انسانی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: هزینه‌های دادرسی از موضوعات مهم روند دادرسی است که نقش مهمی در تحقق دادرسی عادلانه دارد. بر همین اساس هدف مقاله حاضر بررسی قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق ایران، مصر و انگلیس است.

مواد و روش‌ها: روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده و این تحقیق از نوع نظری می‌باشد. روشی که برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به کتب، مقالات و اسناد بین‌المللی و داخلی صورت گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متن، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: هزینه‌های دادرسی در بدو طرح دعوی از طریق دادخواست و در زمان ارائه آن دریافت می‌گردد که این موضوع چه در حقوق ایران و چه در حقوق مصر و انگلیس قابل دریافت است. با توجه به اینکه مبنای هزینه دادرسی در حقوق ایران بر گرفته از فقه و حقوق فرانسه است و به تبعیت از فقه امامیه شکل گرفته و در حقوق انگلیس نیز به تبعیت نظام حقوقی کامن‌لا و در حقوق مصر نیز به تبعیت از فقه احناف و حنابله می‌باشد، این موضوع، باعث شده تفاوت‌های آن در مقایسه با یکدیگر آشکارتر شود.

نتیجه: شرایط و آثار هزینه دادرسی در حقوق ایران در مقایسه با حقوق انگلیس و مصر دارای نواقصی هم‌چون عدم وجود سازوکار مناسب در جهت پیش‌بینی مدت و کیفیت رسیدگی و تخمین هزینه‌ها می‌باشد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۳۱۵-۱۳۳۰

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۹/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۶

واژگان کلیدی:

هزینه دادرسی، دادخواست، دعوی، دادرسی، رسیدگی.

نویسنده مسئول:

امیر خواجه‌زاده

آدرس پستی:

ایران، دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دامغان، دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق خصوصی.

کد ارکید:

0009-0001-6434-6567

تلفن:

۰۹۱۲۱۳۱۷۲۱۸

پست الکترونیک:

a.khajehzadeh@damghaniau.ac.ir

۱. مقدمه

ظلم واقع شده‌اند. حال با این اوصاف که مالباخته اگر در بدو تظلم و دادخواهی بخواید هزینه‌های مالی هنگفت برای استیفای حقوق از دست رفته خود بپردازد که توان پرداخت آن را ندارد، معضل را مضاعف می‌نماید.

در حقوق انگلیس نیز، هزینه دادرسی به مفهوم پرداخت هزینه‌های جانبی دادرسی و رسیدگی است که هزینه‌های دادرسی بر عهده دادخواه می‌باشد و پس از پیروزی در دادگاه می‌تواند هزینه‌های دادرسی را از طرف مقابل مطالبه نماید. این امر برخلاف حقوق آمریکایی است که هم‌چون انگلیس از نظام حقوقی کامن‌لا پیروی می‌نماید. در حقوق ایران و انگلیس در بحث قبول هزینه دادرسی و پرداخت آن هیچ‌گونه تفاوت چشم‌گیری دیده نمی‌شود و در هر دو حقوق نوشته هزینه دادرسی به‌عنوان هزینه حل‌وفصل دعوا شناخته می‌شود و لحاظ هزینه دادرسی در دعاوی مالی و غیر مالی متفاوت از یکدیگر می‌باشد، البته به نظر می‌رسد دریافت و پرداخت هزینه دادرسی در حقوق ایران، با توجه به اقتباس آن از حقوق فرانسه تشریفات خاصی را در پی دارد. موضوع هزینه دادرسی در حقوق مصر در مواد ۱۲۴-۱۰۰ قانون مرافعات مدنی و تجاری اشاره شده است. در حقوق مصر، مطابق ماده ۱۲۳ قانون مرافعات مدنی و تجاری مصر: «هزینه دادرسی، تعیین خواسته و تقویم خواسته، طبق روال معمول تشکیل دادخواست، قبل از جلسه دادرسی یا تقاضایی که به‌صورت شفاهی در جلسه با حضور طرف دعوا ارائه شده و در صورت- جلسه آن ثبت می‌شود، به دادگاه تقدیم می‌شود و درخواست‌های متقابل پس از خاتمه دادخواست

هزینه دادرسی، به هزینه‌هایی اطلاق می‌گردد که در جهت صدور حکم یا قرار از طرف خواهان، زمان تقدیم دادخواست می‌بایست دریافت گردد. هزینه دادرسی در حقوق ایران، شامل هزینه‌های اوراق دادخواست، هزینه اقسام مختلف دعاوی، هزینه مربوط به اجرای احکام و نیز تطبیق اوراق دعوا با اصل آن اوراق است. اگر این هزینه در زمان تقدیم دادخواست پرداخت نگردد، دفتر دادگاه اخطار رفع نقص صادر و به خواهان ابلاغ می‌کند. هزینه‌های دادرسی را می‌توان از جمله مهم‌ترین بخش‌های تشکیل‌دهنده دادرسی دانست که به‌عنوان یک اصل در حقوق کشور ما پذیرفته شده است و طرح دنبال کردن دعوا در هر مرحله‌ای از مراحل دادرسی منوط به پرداخت هزینه دادرسی می‌باشد که اصولاً دولت‌ها به کمک دستگاه تقنینی تلاش می‌نمایند تا از این طریق مبالغی را به‌عنوان درآمد دریافت نمایند و بدین جهت قوانین و مقرراتی در زمینه هزینه‌های دادرسی در دادگستری تدوین یافته است. طبق قوانین جاری، اساس هزینه‌های دادرسی، ارزش خواسته است و ارتباطی به تشکیل پرونده ندارد و چه بسا پرداخت این هزینه‌های هنگفت صاحبان حق را از طرح دعوی منصرف و از اجرای عدالت مأیوس سازد. این دادخواهی به جهت عدم توان پرداخت هزینه‌های مزبور غیرشرعی و مخالف موازین دینی و اسلامی است. برقراری نظم، امنیت، عدالت و دادخواهی حق مسلم افراد جامعه است؛ زیرا یک دعوی حقوقی ساده بعضاً مشاهده شده که منجر به ارتکاب جرم و به‌هم ریختن نظم عمومی می‌شود. کسانی که برای رفع تظلم به محاکم قضایی مراجعه می‌کنند اکثراً مال‌باختگانی هستند که به نوعی مورد

موضوع هزینه دادرسی در حقوق ایران، انگلیس و مصر، مسائل بسیاری را می‌تواند به‌دنبال داشته باشد که از جمله می‌توان به موضوع سوءاستفاده از آن، دعوای واهی، خسارات ناشی از آن، مصادیق، شرایط، آثار و مبانی را در بر داشته باشد که بررسی ابعاد حقوقی این موضوع نیز از اهمیت برخوردار است.

تأمین دعوای واهی در راستای موضوع هزینه دادرسی، به خواننده دعوی، این حق را می‌دهد که در صورت طرح دعوی از سوی خواهان، اگر خساراتی هم‌چون خسارات ناشی از هزینه دادرسی و حق الوکاله را متحمل گردید، از طرف خواهان مطالبه نماید؛ در خصوص این نوع تأمین شرایطی در بطن ماده ۱۰۹ نهفته است که می‌توان آن‌ها را بدین گونه تقسیم نمود: «اولاً طرح دعوای واهی در دعوای مدنی اعم از دعوای اصلی و طاری و درخواست‌های مربوط به امور حسبی به استثنای مواردی که قانون امور حسبی مراجعه به دادگاه را مقرر داشته است جریان خواهد داشت و در مواردی هم‌چون موارد مذکور در ماده ۱۰ قانون فوق‌الذکر این‌گونه تأمین جریان نخواهد داشت. ثانیاً خواننده تنها برای تأدیه خسارات ناشی از هزینه دادرسی و حق الوکاله که ممکن است خواهان محکوم شود می‌تواند تقاضای تأمین دعوای واهی را مطرح نماید. ثالثاً از نظر دادگاه قرار تأمین با توجه به نوع و وضع دعوا و سایر جهات موجه باشد و در غیر این صورت تقاضای مزبور رد خواهد شد. رابعاً تا زمان ندادن تأمین از سوی خواهان، دادرسی متوقف خواهد ماند. خامساً در صورت منقضی شدن مدت مقرر در قرار دادگاه به درخواست خواننده قرار رد دادخواست خواهان اصدار خواهد یافت». با این حال تأمین دعوی واهی با وجود

پذیرفته نمی‌شوند». از جهاتی با توجه به ماده ۳۷ قانون آئین دادرسی مدنی مصر، هزینه دادرسی می‌بایست دقیق باشد. در جایی دیگر ماده ۸۳ قانون مذکور بیان می‌دارد: «اگر خواننده در هر یک از جلسات دادگاه حاضر شود و هزینه دادرسی خود را واریز کند، دادخواست به نفع وی تمام خواهد شد و حتی اگر بعد از آن شکست بخورد؛ ارائه درخواست‌های جدید در جلسه‌ای که بر خلاف خواسته وی رأی صادر شده است و افزایش یا کاهش درخواست‌ها و هزینه‌های دادرسی، برای خواهان مجاز نیست و خواننده نمی‌تواند در غیاب خواهان، نسبت به مطالبه آن اقدام کند». ماده ۵۰۲ قانون آئین دادرسی مدنی ایران، تنها به بیان مصادیق هزینه دادرسی اکتفا نموده است و کلیه اشخاص (اعم از حقیقی و حقوقی) را ملزم به پرداخت هزینه دادرسی کرده است. ضرورت دارد عنوان گردد که قانون مذکور، در راستای اشخاصی که توان پرداخت هزینه دادرسی را ندارند مقرراتی وضع کرده است. به‌طوری که در مواد ۵۰۴ تا ۵۱۴ قانون مذکور مقرر داشته است که چنین اشخاصی مشروط بر اینکه دعوای اعسار اقامه نمایند و اعسار خود را اثبات کنند، از پرداخت هزینه معاف می‌شوند. به‌طور کلی در راستای این مسئله که هزینه‌های دادرسی به کدام طرف می‌بایست تحمیل گردد؟ دو قاعده در سطح حقوق بین‌الملل وجود دارد. یکی قاعده آمریکایی که بیانگر آن است که هر طرف باید هزینه دادرسی راجع به خود را متحمل شود و قاعده انگلیسی که بیانگر پرداخت خسارت توسط محکوم‌علیه به محکوم‌له می‌باشد. قاعده دوم در سطح جهانی پذیرفته شده است که حقوق ایران و انگلیس آن را پذیرفته و در حقوق مصر نیز این امر نسبی است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متن، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

هزینه‌های دادرسی در بدو طرح دعوی از طریق دادخواست و در زمان ارائه آن دریافت می‌گردد که این موضوع چه در حقوق ایران و چه در حقوق مصر و انگلیس قابل دریافت است. با توجه به اینکه مبنای هزینه دادرسی در حقوق ایران بر گرفته از فقه و حقوق فرانسه است و به تبعیت از فقه امامیه شکل گرفته و در حقوق انگلیس نیز به تبعیت نظام حقوقی کامن‌لا و در حقوق مصر نیز به تبعیت از فقه احناف و حنبله می‌باشد، این موضوع، باعث شده تفاوت‌های آن در مقایسه با یکدیگر آشکارتر شود.

۵. بحث

«حل و فصل دعاوی اعم از اداری، مدنی یا جزایی برای نهادی که متکفل این امر است هزینه‌هایی را به دنبال دارد که آن‌ها را در یک بیان عام، هزینه‌های دادگستری یا هزینه دادرسی توصیف نموده‌اند. این هزینه‌ها گاهی بر عهده اصحاب دعوا، گاهی بر عهده نهاد قضایی و گاهی نیز بر عهده هر دو مورد است. این امر در نظریه‌های دادرسی در قالب کلان در چارچوب نظریه هزینه‌های اقتصادی دادرسی یا تحلیل اقتصادی هزینه‌های دادرسی بررسی می‌گردد» (مشهدی، ۱۳۹۷، ۲۱۸).

شرایط فوق در راستای هزینه دادرسی نیز تحقق خواهد یافت. پژوهش‌های متعددی در زمینه هزینه‌های دادرسی انجام شده است: میلاد کیانپوریان نژاد و پژمان محمدی و خلیل احمدی (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای، به بررسی تامین و جبران خسارت ناشی از هزینه دادرسی در حقوق ایران و انگلستان پرداخته است. علی ادبی فیروزجایی و رضا آقاعباسی سیدسجاد خالویی تفتی (۱۴۰۱) نیز در مقاله‌ای، جایگاه هزینه دادرسی از منظر فقه امامیه، حقوق ایران و فرانسه را بررسی کرده‌اند. هم‌چنین سید علیرضا میرکمالی و نازنین حاجی‌زاده (۱۳۹۸) در مقاله‌ای، حمایت دولت از بزه‌دیدگان در زمینه تامین هزینه دادرسی را بررسی کرده‌اند. تمایز و نوآوری مقاله حاضر نسبت به پژوهش‌های انجام‌شده این است که در این مقاله قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق ایران، مصر و انگلیس بررسی می‌شود. بر اساس آنچه گفته شد سؤال مقاله بدین شکل قابل طرح است که قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق ایران در مقایسه با حقوق مصر و انگلیس چگونه است؟ به‌منظور بررسی سؤال مورد اشاره قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق سه کشور بررسی شده است.

۲. مواد و روش‌ها

روش تحقیق به‌صورت توصیفی-تحلیلی بوده و این تحقیق از نوع نظری می‌باشد. روشی که برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است به‌صورت کتاب‌خانه‌ای است و با مراجعه به کتب، مقالات و اسناد بین‌المللی و داخلی صورت گرفته است.

اعم شامل اقسام ذیل است: الف) دادرسی به معنی اخص ب) دادرسی در امور حبسی (رسیدگی به امور غیر ترافیعی)» (جعفری لنگرودی، ۱۴۰۰، ۲۷۳).

«آنچه که مدعی از دادگاه تقاضا می‌کند، خواسته یا مدعی به نامیده می‌شود. به عبارت دیگر، آن چیزی را که در مرافعات و امور حسبی از دادگاه می‌خواهند اصطلاحاً خواسته نامند. خواسته همان موضوعی است که خواهان از دادگاه می‌خواهد، خواهان باید خواسته خود را در دادخواست و در قسمت مربوطه، دقیقاً مشخص نماید. اثر تعیین خواسته آن است که دادگاه مکلف می‌شود در محدوده خواسته خواهان، به دعوا رسیدگی نماید و از ورود در موضوع‌هایی که خارج از چهارچوب خواسته خواهان و یا بیش از آن است ممنوع خواهد شد» (بهرامی، ۱۳۹۲، ج ۲-۱، ۱۷۲). در واقع دادگاه نمی‌تواند برخلاف خواسته خواهان یا به جای او تصمیم‌گیری نموده و حقی را به نفع او مورد حکم قرار دهد که خواهان آن را نخواست است. در مقابل دادگاه مکلف است به تمامی خواسته‌های مندرج در دادخواست توجه و رسیدگی نموده و نسبت به آن نفیاً و اثباتاً تصمیم‌گیری نماید؛ وگرنه «مستنکف از احقاق حق» محسوب خواهد شد. علاوه بر خواسته، بهای آن نیز باید در دادخواست مشخص شود. تعیین بهای خواسته به معنی تعیین ارزش ریالی خواسته می‌باشد. بهای خواسته مبنای محاسبه هزینه دادرسی و یکی از مبانی تشخیص قابلیت تجدید نظر و فرجام‌خواهی از آرا می‌باشد. البته در مواردی که خواسته وجه رایج ایران است، تعیین مبلغ مورد درخواست می‌باشد در دادخواست، علاوه بر موارد مزبور، محدوده رسیدگی دادگاه را نیز معین می‌نماید (زراعت، ۱۳۹۶، ۵۶).

در همین حال «دادرسی به معنی اعم، رشته‌ای است از علم حقوق که هدف آن تعیین قواعد راجع به تشکیلات قضایی، صلاحیت مراجع قضایی، تعیین مقررات راجع به اقسام دعاوی و اجرای تصمیمات دادگاه‌ها می‌باشد. در فقه به آن قضا می‌گفتند. دادرسی به معنی اخص نیز مجموعه عملیاتی است که به مقصود پیدا کردن یک راه‌حل قضایی به کار می‌رود؛ مانند مجموعه مقرراتی برای اخذ یک تصمیم در یک دعوی معین به کار برده می‌شود» (جعفری لنگرودی، ۱۴۰۰، ۲۷۳). دادرسی نوعی رسیدگی است که اساس آن بازجویی و بیان دعوی و دفاع در جلسه دادگاه است و اگر لایحه‌ای داده می‌شود جنبه استثنایی یا اختیاری برای تکمیل و تنظیم اظهارات شفاهی اصحاب دعوی را دارد با توجه به تعریف فوق می‌توان عنوان داشت که دادرسی، مجموعه رسیدگی‌هایی می‌باشد که اصحاب دعوی برای مطالبه حق خویش به دادگاه رجوع می‌نمایند و در جلسات رسیدگی از دادرسان یا قضات مطالبه می‌نمایند. مقررات دادرسی اختصاری جنبه قانون تفسیری دارد یعنی طرفین دعوی می‌توانند از آن عدول کرده و طریقه رسیدگی عادی را اختیار کنند ولی عکس قضیه جایز نیست؛ زیرا مقررات رسیدگی عادی جنبه قانونی امری را دارد. در صورت شک در عادی یا اختصاری بودن یک دعوی باید به آن دعوی به‌طور عادی رسیدگی کرد؛ زیرا رسیدگی عادی اصل است و رسیدگی اختصاری جنبه استثنایی دارد. «دادرسی به معنی اخص یعنی رسیدگی به مرافعه که عبارت است از تبادل لوایح (در دادرسی عادی) و تعیین جلسات و استماع مدافعات و توضیحات و تحقیقات دادگاه در اثنای دعوی و رسیدگی به دلائل و دعوت دادستان در موارد ابلاغ. دادرسی به معنی

موارد مختلف آن را تعیین می‌کند. قانون آئین دادرسی مدنی ایران در خصوص هزینه‌های دادرسی، تعریف خاصی انجام نداده و تنها در ماده ۵۰۲ قانون مذکور، به تعیین مصادیق آن پرداخته است. با توجه به اینکه دادخواهی جزو حقوق شهروندی است و نمی‌توان با اخذ هزینه‌های بالا و با اعلام افزایش سالانه دریافت این نوع هزینه‌ها، مردم را از دادخواهی باز دارند یا دادخواهی و اجرای عدالت را منوط به پرداخت هزینه‌های دادرسی نمایند که این موضوع نمونه‌ای از ممانعت به مراجع قضایی است که مردم بدون هیچ قید و شرطی حق رجوع به آن را جهت احقاق حقوق خود دارند (ادبی فیروزجایی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱). به طوری که خواهد آمد، در حقوق انگلیس و مصر، محکومیت محکوم‌علیه به هزینه‌های دادرسی را با توجه به شرایطی در نظر داشته‌اند.

در رابطه با دریافت هزینه دادرسی (به مفهوم عام) میان صاحب نظران حقوقی و فقیهان اتفاق نظری دیده نمی‌شود. در این راستا نظریات مختلفی از طرف فقها و حقوقدانان در قبول یا رد دریافت هزینه دادرسی عنوان گردیده است. فقهای زیادی بر این عقیده اند که امر قضاوت، واجب کفایی بوده و تنها در موارد خاصی به واجب عینی مبدل می‌گردد (مکارم شیرازی، ۱۴۲۷، ۴۲۷). در نهایت گروهی بر این باورند به دلیل کفایی بودن عمل قضاوت و وابسته بودن این عمل به مصالح و ضروریات حفظ جامعه اسلامی، نمی‌توان در مقابل انجام این واجب، مالی دریافت کرد. در مقابل، برخی فقها بین قاضی فقیر و غنی تفکیک قائل شده اند و قاضی غنی را از ارتزاق در بیت‌المال منع کرده‌اند. در حالی که بسیاری از فقها

هزینه دادرسی، به معنای هزینه برگ‌هایی که به دادگاه داده می‌شود و همچنین هزینه قرار و احکام و نیز هر هزینه‌ای که مستقیماً مربوط به دادرسی بوده و برای اثبات دعوی یا دفاع لازم بوده باشد؛ از قبیل حق‌الزحمة کارشناس و هزینه تحقیقات محلی و... می‌باشد. واژگان هزینه و مخارج ظهور در هزینه‌ها و مخارج مادی دارد؛ هزینه‌ها و مخارجی که در دارایی هر شخص اثرگذار هستند. بخشی از هزینه‌ها برای دادرسی انجام می‌شوند و منشأ و مسبب برخی دیگر خود دادرسی است. مورد دوم یا می‌تواند نتیجه گذر زمان در دادرسی باشد یا حاصل رویدادهایی که در دادرسی اتفاق می‌افتند و اثر روحی و روانی بر اصحاب دعوا دارند.

۵-۱. قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق ایران

هزینه دادرسی، از جمله مهم‌ترین بخش‌های تشکیل دهنده دادرسی و طرح دادخواست است که به‌عنوان یک اصل بسیار مهم در حقوق ایران مورد پذیرش قرار گرفته است و طرح دعوا در هر مرحله‌ای از مراحل دادرسی (هم‌چون بدوی، وخواهی، تجدید نظرخواهی، فرجام‌خواهی، اعاده دادرسی و...) منوط به پرداخت هزینه دادرسی است که غالباً دولت‌ها با یاری قوه مقننه کوشش دارند تا از این طریق مبالغی را به‌عنوان درآمد، دریافت کنند و بدین جهت قوانین و مقرراتی در پیرامون دریافت هزینه دادرسی از طریق مراجع قضایی تدوین می‌کنند. با تدقیق به موضوعات مذکور، تعیین هزینه‌های دادرسی تابع شرایط و مقرراتی می‌باشد که قانون‌گذار با توجه به

بودن این سیستم را، یکی از شاخص‌های دسترسی به عدالت می‌دانند (حبیبی درگاه، ۱۳۹۹، ۶۱).

«از جهاتی نیاز به ذکر است که مقنن در جهت تضمین جبران خسارات احتمالی خواننده، امکان تأمین هزینه‌های او توسط خواهان را مقرر کرده است، که با لحاظ فقدان سازوکار مناسب برای پیش‌بینی مدت و کیفیت رسیدگی و تخمین هزینه‌ها، در مقایسه با نهاد مشابه در حقوق انگلستان کاستی‌هایی دارد. هم‌چنین برای جبران خسارات قطعی ناشی از هزینه دادرسی و دیگر خسارات دادرسی، به تبعیت از قاعده هزینه پس از رویداد قائل به انتقال‌پذیری خسارات شده است تا زبانی بدون جبران باقی نماند. باین‌حال، در حقوق ایران، برخلاف انگلستان، عدم اعطای اختیار به دادرس در بررسی شرایط پرونده و طرفین دعوا، علاوه بر امکان سوءاستفاده خواننده از نهاد تأمین دعوای واهی، باب سوءاستفاده از حق دادخواهی برای خواهان را نیز باز گذاشته و این نقایص در عدم تمایل متداعیین به حل‌وفصل دعوای خود خارج از دادگاه و متروک شدن اصل حسن نیت در نظام قضایی ما تبلور می‌کند» (کیانپوریان‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۱، ۲۱۱).

لازم به ذکر است که مطابق ماده ۵۱۵ قانون آئین دادرسی مدنی و با توجه به مفهوم هزینه دادرسی، مشخص می‌گردد که هزینه دادرسی، متفاوت از خسارت دادرسی و بخشی از آن است. خسارت دادرسی عبارت است از تمامی هزینه‌های قابل مطالبه از محکوم علیه دعوا. بنابراین، هزینه دادرسی و سایر هزینه‌هایی که به‌طور مستقیم مربوط به دادرسی و برای اثبات دعوا یا دفاع ضرورت دارد، از جمله مصادیق خسارات دادرسی می‌باشد. پرداخت هزینه

چنین تفکیکی را به رسمیت نمی‌شمارند و مطلقاً قاضی را مجاز به ارتزاق از بیت‌المال می‌دانند. تعدادی نیز مطلقاً به عدم جواز ارتزاق قاضی از بیت‌المال رأی داده‌اند (حلی، ۱۴۱۳، ۱۸). برای حل مشکل، برخی از فقها به جواز ارتزاق قاضی از بیت‌المال رأی داده‌اند. از جمله دلایل طرفداران این نظر این است که مالی که پرداخت شده در مقابل عمل قضاوت قرار نمی‌گیرد چون نفس عمل قضاوت واجب است و مال پرداخت شده در برابر ثبت، تحقیقات و امور اداری مربوط به صدور حکم قرار می‌گیرد. هم‌چنین گفته شده که «جواز اخذ اجرت بر واجبات وجیه است و اگر قضاوت را صرفاً کارشناس حقوق و تطبیق‌دهنده پرونده‌های محوله بر مواد قانونی تلقی کنیم باز هم اجرت‌خواهی آن‌ها موجه به نظر می‌رسد؛ زیرا عملی غیر واجب را انجام می‌دهند و طبق قاعده احترام عمل مسلمان بدان اجرت تعلق می‌گیرد» (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷، ۴۵). در اغلب حقوق نوشته‌ها هزینه دادرسی دریافت می‌گردد و بارزترین اختلاف در دریافت این هزینه‌ها از اصحاب دعوی است.

نظریه انتقال هزینه‌ها به معنای این است که در نهایت کدام طرف باید متحمل پرداخت هزینه‌های نهایی دادرسی شود. در این رابطه دو نوع الگو در نظر گرفته شده است: نخست به‌موجب الگوی آمریکایی، هر کس باید هزینه‌های مربوط به پیش‌روی دفاع خود را متقبل شود و دوم نیز مطابق الگوی اروپایی انگلیسی طرف بازنده ملزم به پرداخت هزینه‌های دادرسی است (الماسی و همکاران، ۱۳۹۱، ۶۵). البته در بسیاری از نظام‌های حقوقی، بر وجود سیستم معاضدت قضایی تأکید شده است و بسیاری، دارا

یا درخواست در موارد زیر وصول می‌شود: (۱) هزینه‌های کاهش‌یافته (۲) هزینه‌های دادخواست تجدید نظر و رسیدگی، مطالبات استرداد و استحقاق فرعی و دعاوی ورشکستگی (۳) هزینه دعاوی مورد ادعای خواننده در جریان دعوا و همچنین هزینه دعوی مداخله (۴) درخواست‌های اجرایی». مطابق ماده ۱۲ قانون مذکور، به استثنای مطالبات وصول و استحقاق فرعی، در صورتی که پرونده در جدول هزینه‌های دریافتی دادرسی ثبت نشده باشد و تاریخ تعیین شده برای جلسه گذشته باشد، متقاضی می‌تواند مجدداً آن را برای جلسه دیگری اعلام کند و در این صورت او فقط موظف به پرداخت مابقی هزینه‌ها به همراه هزینه دادخواست است. اگر یک سال تقویمی از تاریخ اولین دادخواست گذشته باشد، هزینه جدیدی دریافت می‌گردد. ماده ۱۳ نیز مقرر می‌دارد که در صورت عدم وصول هزینه‌های پس از ثبت، دادگاه جلسه‌ای که برای آن دعوا معین کرده است را منتفی می‌نماید.

حقوق دانان مصری در تبیین هزینه‌های دادرسی، مالیات و هزینه‌ها به مفهوم کلی تفاوت قائل شده‌اند و این موضوع، یک امر بدیهی است. این حقوق دانان عقیده دارند که مفهوم مالیات، هزینه‌های قضایی و هزینه‌ها به مفهوم کلی گاهی آمیخته می‌شود؛ زیرا آن‌ها در حقیقت تعهدی هستند که به نفع دولت یا افراد عمومی خرج می‌شوند، اما از نظر تعریف و مبانی باهم تفاوت دارند. با یک منفعت خصوصی یا مستقیم، سهم مالیات‌دهندگان برای تحمل هزینه‌ها و بارهای عمومی جبران می‌شود. در حالی که «هزینه» عبارت است از پرداخت پولی به شخص عمومی یا دولت در ازای یک خدمت خاص به‌عنوان مابه‌التفاوت در

دادرسی، تکلیف خواهان است که علی‌القاعده باید در زمان تقدیم دادخواست آن را ادا کند و خواننده، جز در فرض ماده ۵۱۵، نسبت به هزینه دادرسی مسئولیتی را متوجه خود نمی‌بیند. لذا، باید گفت که موارد اعمال ماده ۱۰۹ تنها محدود به تأمین خسارت ناشی از حق‌الوکاله وکیل است و تأمین خسارت ناشی از هزینه دادرسی اساساً قابل تصور نیست. تنها حالتی که می‌توان برای حکم این ماده فرض نمود، درخواست تأمین توسط «واخواه» است؛ در واقع، علی‌رغم آنکه واخواه در تنظیم دادخواست و پرداخت هزینه دادرسی به‌عنوان خواهان دعوی واخواهی عمل می‌نماید؛ اما با توجه به اینکه خواننده دعوی بدوی است و از حقوق خواننده برخوردار می‌باشد (فیاض، ۱۳۹۲، ۱۶). ماده ۵۰۲ قانون آئین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ در بیان اقسام و ماده ۵۱۹ این قانون نیز خسارت دادرسی را به هزینه دادرسی، حق‌الوکاله وکیل و هزینه‌های دیگری که به طور مستقیم مربوط به دادرسی بوده و برای اثبات یا دفاع لازم تلقی می‌شود از قبیل حق‌الزحمه کارشناسی و هزینه تحقیقات محلی تعریف کرده است. مواد ۵۱۵، ۵۱۶ و ۵۱۸ این قانون نیز امکان دریافت خسارت ناشی از دادرسی چه بر مبنای قانون و چه بر مبنای قرارداد جداگانه طرفین و یا حتی به تشخیص قاضی را پیش‌بینی کرده است.

۵-۲. قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق مصر

هزینه‌های دادرسی در حقوق مصر به دو نوع ارزش معلوم و ارزش غیر معلوم (مجهول) قابل تقسیم است. ماده ۱۱ قانون هزینه‌های قضایی در امور مدنی مصر بیان داشته است: «کلیه هزینه‌ها با تسلیم اظهارنامه

پرونده و خاتمه صدور حکم در آن وصول می‌شود، هزینه‌ها (حق الزحمه نسبی، حق الزحمه خدمات و حق الوکاله) است و تمایز آن در این است که اشخاصی معاف از پرداخت آن هستند (هم‌چون پرونده‌های کارگری مطابق ماده ۶ قانون کار شماره ۱۲ مصوب ۲۰۰۳ میلادی). هزینه دادرسی در حقوق مصر به اقسام ذیل قابل تقسیم است:

۱) هزینه نسبی: درصد معینی از ارزش مطالبات دعوی در صورت معلوم بودن ارزش است مثلاً دعوی بطلان عقد بیع آنگاه حق الزحمه به درصدی از ارزش حق مورد اختلاف وصول می‌شود.

۲) هزینه ثابت: هر مبلغ معینی که بر ادعا یا درخواست تحمیل می‌شود؛ در صورتی که ارزش مطالبات نامعلوم است و نمی‌توان ارزش آن را نه بر اساس ماهیت آن و نه با توجه به شرایط مورد تخمین زد. نمونه‌ای از این مورد، دعوی تخلیه است که قوانین اجاره محل به آن‌ها مربوط می‌شود و هم‌چنین دعوی صحت امضا و دعوی اصل جعل و اشکال از آن جمله‌اند.

۳) هزینه اضافی: مابقی هزینه نسبی است که بخشی از آن هنگام تشکیل پرونده و مابقی پس از صدور حکم در پرونده وصول می‌شود و این هزینه برای تأسیس، نگهداری و تأسیس دادگاه‌ها و استراحت گاه‌ها اختصاص می‌یابد.

۴) هزینه خدمات: کارمزدی است که ارزش آن نصف کارمزد نسبی است، اگر هزینه نسبی ۱۰۰۰ پوند باشد، کارمزد خدمات ۵۰۰ پوند است.

در نمونه‌ای از رأی تجدید نظرخواهی، که به شماره ۱۰۷۹۸ سال ۷۸ به ثبت رسیده است، دادگاه تجدید

راستای هزینه دادرسی و رسیدگی، حتی اگر به مقدار آن نباشد. تفاوت مالیات با حق الزحمه در ابزار ایجاد، این است که ایجاد، اصلاح، ابطال یا معافیت از مالیات عمومی جایز نیست مگر به موجب قانون، اما ممکن است هزینه در حدود قانون و با علم به قانون وضع شود. مقام اجرایی که قانوناً مجاز است به‌نحوی که بیش از آنچه در قانون مقرر شده است نباشد و بر این اساس وزارت‌خانه‌ها و سایر دستگاه‌ها می‌توانند ارزش و حدود حق الزحمه خدمات انجام‌شده را بدون تجاوز به هزینه واقعی آن تعیین نمایند و ممکن است کمتر از هزینه آن‌ها باشد (رضوان، ۲۰۲۱، ۱۱).

به‌طور کلی در حقوق مصر، هزینه دادرسی به معنای مبالغی است که دولت در ازای بهره‌مندی از خدمات دستگاه قضایی اعم از رسیدگی به دعاوی یا درخواست اقدام از طرفین دعوی از طریق دفتریاری در دادگاه‌ها وصول می‌کند. حمایت از حقوق متقاضی و ارزیابی هزینه‌های تعیین‌شده بر پرونده‌ها، تابع مقررات و قوانین هزینه‌های دادرسی است که از نظر مفاد آن با مقررات مربوط به برآورد دعاوی در قانون آئین دادرسی متفاوت است؛ زیرا این قانون مربوط به ارزش است.

مسئله‌ای که مطرح است آن می‌باشد که در حقوق مصر چه زمانی هزینه دادرسی را دریافت می‌کنند؟ هزینه‌های دادرسی شامل هزینه عکس، شهادت، پوستر، اوراق قضایی و اداری، هزینه انتشار آگهی و سایر هزینه‌ها مانند تأمین کارشناسی، کمک هزینه ایاب و ذهاب شهود و غیره می‌باشد (حسنی، ۲۰۲۰، ۱۰-۱۱). حق الوکاله در هنگام اقامه دعوی وصول می‌شود. در حقوق مصر، چه زمانی هزینه‌ها دریافت می‌شود؟ در حالی که مبالغی پس از رسیدگی به

۵-۳. قلمرو تقنینی هزینه‌های دادرسی در حقوق انگلیس

در حقوق انگلیس، برخی از پرونده‌هایی که به نتیجه نمی‌رسند و دادرسی و رسیدگی برای دعوی تشکیل شده است، عموماً هزینه‌هایی با عنوان «پیگیری رویداد» دریافت می‌گردد، به طوری که طرف موفق حق درخواست مبلغی را دارد که طرف ناموفق هزینه‌های خود را بپردازد. در صورت حل و فصل یک پرونده، طرفین می‌توانند با این قاعده کلی که طرف بازنده هزینه‌ها را پرداخت می‌کند، به توافق برسند. دستوری که قاضی در مورد هزینه‌ها می‌دهد تعیین می‌کند که چه کسی پرداخت‌کننده و چه کسی طرف گیرنده خواهد بود. میزان هزینه‌ها در صورت عدم توافق با ارزیابی تعیین می‌شود.

به‌عنوان یک قاعده کلی، پس از صدور حکم، دادگاه به یکی از طرفین دستور می‌دهد که برای هزینه‌های طرف مقابل، مبلغ پیش پرداختی پرداخت کند. این موضوع می‌تواند قبل از نهایی شدن هزینه‌ها انجام شود. مبلغی که پیشنهاد داده می‌شود، بر اساس برآورد هزینه‌های توافقی طرفین است و درصد هزینه‌هایی را که دستور پرداخت داده شده است در نظر می‌گیرد. هر گونه سفارش برای هزینه‌های مبنای غرامت، در صورت لزوم و هر گونه هزینه‌ای که به عهده طرف پرداخت‌کننده است. هزینه‌های متحمل شده توسط یک طرف انجام می‌شوند. هزینه‌های دادرسی شامل وضعیتی خواهد بود که طرفی به دلیل رفتار طرف مقابل متحمل ضرری شده باشد. به‌عنوان مثال، اگر جلسه دادگاه به دلیل عدم حضور یکی از طرفین به تعویق بیفتد، در نتیجه، طرف مقابل مجبور

نظر گرفته است آنچه از مفاد قانون هزینه‌های دادگستری شماره ۹۰ سال ۱۹۴۴ میلادی قبل از اصلاح قانون شماره ۱۲۶ در سال ۲۰۰۹ میلادی به ویژه در مواد ۱، ۳، ۹، ۲۱، ۷۵ این است که هزینه‌های نسبی برحسب ارزش خواسته برآورد می‌شود، خواه در زمان اقامه دعوی یا تجدید نظرخواهی، اما فقط مبلغ هزار پوند از آن اخذ می‌شود. این هزینه پیشاپیش با توجه به اینکه این مبلغ سررسید است دریافت می‌گردد. اگر حکم دعوی در مرحله بدوی یا تجدیدنظر، صرفاً هزینه بر مبنای مبلغ تعیین شده باشد. یعنی قانون‌گذار بداند که صرف توسل به دادگستری، هزینه‌های نسبی بیش از بدهی را به وی پرداخت نمی‌کند. هزار پوند؛ مگر اینکه حکم پرونده بیش از این مقدار باشد که در این صورت انجام این خدمت (یعنی صدور حکم) ارزش هزینه‌های نسبی به میزان محکوم علیه برآورد می‌شود و ماده ۲۱ قانون هزینه دادگستری و آنچه در حکم این دادگاه رخ داده است و با توجه به آنچه در گزارش کمیته دادگستری هنگام ارائه پیش‌نویس قانون به مجلس سنا آمده است، بیانگر آن است که آنچه رخ داده است باید مسترد شود. در حقوق مصر، دستور برآورد هزینه، دستوری است که از سوی رئیس دادگاه صادرکننده حکم به منظور برآورد هزینه‌های صادرکننده حکم در پرونده صادر می‌شود و شامل هزینه‌های قضایی، کارشناسی و حق الوکاله می‌شود و بنا به درخواست مدیون حکم به دادخواستی که به دادگاه صادرکننده حکم تقدیم می‌کند صادر می‌شود (رضوان، ۲۰۲۱، ۱۲).

ایران نیز به مانند حقوق انگلستان درخواست تأمین در همه دعای بدوی و اعتراضی ممکن است (کیانپوریان و همکاران، ۱۴۰۱، ۲۲۰). نیاز به ذکر است که در حقوق انگلستان، اقامه دعوی ایدایی در خصوص هزینه‌های دادرسی، نوعی شبه جرم با عنوان *Malicious Civil Prosecution* شناخته شده و تحت شرایطی منجر به تحمیل مسئولیت مدنی بر خواهان می‌گردد. به علاوه، هر گونه سوءاستفاده از فرایند دادرسی نیز تحت عنوان *Abuse of Process* به عنوان نوعی شبه جرم منتهی به ایجاد مسئولیت مدنی خواهد شد. مفاهیم حقوقی مذکور به هم شبیه و درعین حال، متمایز از یکدیگر می‌باشند (بادپا و همکاران، ۱۴۰۰، ۵۵۲).

در حقوق انگلستان، هزینه‌های انجام شده در حین رسیدگی و دادرسی بازپس گرفته می‌شود، به‌ویژه این اصل کلی که هزینه‌ها باید «به‌دنبال رویداد باشد»، به این معنی که برنده دعوا به‌طور کلی هزینه‌های قانونی خود را از بازنده بازپس می‌گیرد، بخش مهمی از چشم‌انداز دعوی را تشکیل می‌دهد. هزینه‌ها و میزان آن در نهایت منوط به تشخیص و ارزیابی دادگاه است و بنابراین کاملاً بدون کنترل باقی نمی‌ماند، اما با توجه به محدودیت‌های بسیار وسیع، تعیین کمیت هزینه‌ها قبل از دادرسی غیر ممکن است. به نظر می‌رسد که این هزینه‌ها باید پس از رویداد باقی بماند. مسئله مهم آن است که هزینه‌های ثابت و سقفی چیست؟ وقتی صحبت از هزینه‌های ثابت یا محدود می‌شود، اولاً، مهم است که آگاه باشیم، ما در مورد «هزینه‌های قابل دریافت» یا مقدار هزینه‌هایی صحبت می‌کنیم که یک طرف موفق می‌تواند از یک طرف بازنده اخذ کند. همچنین مهم

می‌شود هزینه‌ای برای وکیل دادگستری نسبت به جلسه‌ای که در نهایت برگزار نشده است بپردازد.

قواعد دادرسی مدنی انگلستان، علاوه بر ذکر مقررات عمومی تضمین هزینه‌های خواننده، ذیل بخش ۲۵، در موارد مختلفی به تأمین هزینه‌ها پرداخته است. در نظام حقوقی انگلستان، علی‌رغم آنکه قاعده کلی «تبعیت هزینه‌ها از رویداد» حاکم است و محکوم‌علیه ملزم به پرداخت هزینه‌های محکوم‌له می‌باشد؛ اما در مواردی که خواننده دعوا ظن منطقی مبنی بر این دارد که در صورت پیروزی ممکن است نتواند هزینه‌های خود را از خواهان استرداد کند، می‌تواند از دادگاه درخواست تأمین هزینه‌های خود را نماید. دادگاه با لحاظ شرایط پرونده و قدرت اثباتی دلایل طرفین، اقدام به اخذ تأمین از خواهان دعوا به میزانی که خود تشخیص دهد، می‌کند (رویترز، ۲۰۱۶، ۷۴۷).

هم در حقوق ایران و هم در حقوق انگلستان، تأمین دعوی واهی از حقوق اختصاصی خواننده دعوا بوده و صدور دستور به دادن تأمین، منوط به درخواست او است و دادگاه نمی‌تواند رأساً چنین دستوری صادر کند. همچنین، عدم تودیع تأمین منجر به توقیف دادرسی شده و خواهان باید ظرف مدتی که دادگاه مشخص می‌کند، اقدام به تأدیه تأمین نماید. ضمن آن که میزان تأمین و زمان سپردن آن در هر دو نظام به صلاحدید دادگاه است. البته، در حقوق انگلستان نوع تأمین لزوماً وجه نقد یا چک بانکی است، اما در حقوق ایران می‌تواند وجه نقد یا چک بانکی باشد. در حقوق هر دو کشور، درخواست تأمین در همه دعای اصلی و طاری پذیرفته است و در صورت پذیرش نظری که هزینه دادرسی در ماده ۱۰۹ را مترادف با خسارات دادرسی می‌داند، می‌توان گفت که در حقوق

اشاره داشت که این موضوع می‌تواند در مصادیق مختلف هزینه دادرسی مورد مطالعه قرار گیرد. به‌طور کلی موضوع هزینه دادرسی در جهت تأمین هزینه‌های جانبی حل و فصل دعاوی شکل گرفته است که از بدو نگارش دادخواست تا پایان رسیدگی‌ها و دادرسی از اهمیت برخوردار می‌باشد. موضوعاتی همچون دعوی واهی، خسارت دادرسی، اعسار از هزینه دادرسی، تأثیر هزینه دادرسی در تعیین خواسته و تأثیر تعیین خواسته بر هزینه دادرسی، سوء استفاده خواهان و سوء استفاده خواننده در طواری دادرسی و... از موضوعاتی است که در حقوق ایران، انگلیس و مصر از ضرورت برخوردار بوده و شرایط و آثار مشابه و متفاوتی نیز با یکدیگر دارند. هزینه‌های دادرسی در حقوق مصر به دو نوع ارزش معلوم و مجهول قابل تقسیم است. در حقوق مصر هزینه عبارت است از پرداخت پولی به شخص عمومی یا دولت در ازای یک خدمت خاص به‌عنوان مابه‌التفاوت در راستای هزینه‌های دادرسی و رسیدگی، حتی اگر به مقدار آن نباشد. در این کشور هزینه در چارچوب قانون و با توجه به قانون وضع می‌گردد. مقام اجرایی که قانوناً مجاز است هزینه‌ها را معین نماید، به‌نحوی که بیش از آنچه در قانون مقرر شده است نباشد، بر این اساس وزارت‌خانه‌ها و سایر دستگاه‌ها می‌توانند ارزش و حدود حق‌الزحمه خدمات انجام‌شده را بدون تجاوز به هزینه واقعی آن تعیین نمایند و ممکن است کمتر از هزینه آن‌ها باشد.

است که بین هزینه‌های ثابت و هزینه‌های سقفی تفاوت قائل شویم. دریافت هزینه‌های سقفی، به اثبات زمان صرف شده واقعی بستگی دارد و سپس دریافت را به یک رقم تعیین شده محدود می‌کند. هزینه‌های یک طرف برای انجام ادعا یا دفاع از خود، بین طرف و وکیل او ثابت یا محدود نشده است و هیچ پیشنهادی برای تغییر آن وجود ندارد. اگر هزینه‌های ثابت اعمال شود، یک طرف موفق فقط می‌تواند هزینه‌های ثابت تعیین‌شده را دریافت کند و به‌طور معقول نسبت به متحمل شدن هزینه‌هایی که حتی در صورت برنده شدن نیز دریافت نمی‌کند، محتاط خواهد بود. طرفین می‌خواهند این ریسک را در تصمیم‌گیری در مورد طرح دعاوی آن‌ها لحاظ کنند (تینهام، ۲۰۲۲، ۱۴۲). قانونگذار انگلستان، با تفکیک دعاوی بنابر ارزش آن‌ها، هزینه‌های رسیدگی به هر قسم از دعاوی را با لحاظ ارزش آن و به تناسب فرایند دعا و هزینه مصروف در آن، تعیین کرده است. اعتقاد به رایگان بودن دادگستری، علاوه بر توالی فاسدی مانند افزایش طرح دعاوی واهی، موجب ایراد خسارت به دولت و تزییع حقوق جامعه می‌شود. اما میزان این هزینه‌ها باید به شکلی معقول و متعارف تعیین شود و افزایش بی ضابطه آن‌ها می‌تواند عدالت قضایی و دادرسی منصفانه را به مخاطره اندازد.

۶. نتیجه

موضوع پرداخت هزینه دادرسی در حقوق ایران، مصر و انگلیس مورد توجه قانونگذاران قرار گرفته است و در برخی موارد تشابهاتی وجود دارد که از جمله می‌توان به پرداخت هزینه دادرسی از سوی دادباخته

۷. سهم نویسندگان

همه نویسندگان حاضر در این مقاله به صورت برابر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در نگارش این مقاله تضاد منافع وجود ندارد.

منابع

فارسی

- کیانپوریان نژاد میلاد؛ محمدی پژمان و احمدی، خلیل، «تأمین و جبران خسارت ناشی از هزینه دادرسی در حقوق ایران و انگلستان»، تحقیقات حقوقی بین‌المللی، دوره پانزدهم، شماره ۵۵، ۱۴۰۱.
- کیانپوریان نژاد، میلاد؛ محمدی، پژمان؛ احمدی، خلیل، «تأمین و جبران خسارت ناشی از هزینه دادرسی در حقوق ایران و انگلستان»، فصلنامه تحقیقات حقوقی بین‌المللی، شماره ۵۵، ۱۴۰۱.
- الماسی، نجادعلی؛ حبیبی درگاه، بهنام، «درآمدی بر کیفیت دادرسی در فرایند دادرسی کامل»، فصلنامه دیدگاه‌های قضایی، شماره ۵۸، ۱۳۹۱.
- مشهدی، علی، «مبانی و مسائل هزینه دادرسی در دعاوی اداری مورد پژوهشی دیوان عدالت اداری»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۵۹، ۱۳۹۷.
- میرکمالی، سید علیرضا؛ حاجی‌زاده، نازنین، «حمایت دولت از بزه‌دیدگان در زمینه تأمین هزینه دادرسی»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۱۰۵، بهار ۱۳۹۸.
- عربی**
- حسنی، عبد اللطیف، القضاء النقض فی الرسوم القضائیه، قاهره، محکمه النقض، ۲۰۲۰.
- حلی، علامه، قواعد الاحکام فی معرفه الحلال و الحرام، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۴۱۳.
- رضوان، علاء، هام لملايين المتقاضين، قاهره، اليوم السابع، ۲۰۲۱.
- ادبی فیروزجایی، علی؛ آقاعباسی، رضا؛ خالویی تفتی، سیدسجاد، «جایگاه هزینه دادرسی از منظر فقه امامیه - حقوق ایران و فرانسه»، فصلنامه تمدن حقوقی، شماره ۱۱، ۱۴۰۱.
- بادپا، سحر؛ حیدری، سیروس، «سوءاستفاده از حق اقامه دعوا در نظام حقوقی ایران و انگلستان»، مجله حقوق پزشکی، شماره ۵۶، ۱۴۰۰.
- بهرامی، بهرام، آئین دادرسی مدنی، جلد اول و دوم، چاپ سوم، تهران، نگاه بینه، ۱۳۹۲.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ اول، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۴۰۰.
- حبیبی درگاه، بهنام، «مفهوم اصل دسترسی ارزان به دادگستری و جلوه‌های آن»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۱۰۹، ۱۳۹۹.
- حسین‌زاده، محمد؛ عزیزاللهی، حجت؛ رضوان طلب، محمدرضا، «حقوق رسمی قضات دادگستری و قاعده حرمت اخذ اجرت بر واجبات»، فصلنامه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، شماره ۵۴، ۱۳۹۷.
- زراعت، عباس، آئین دادرسی مدنی، چاپ اول، تهران، انتشارات دانش‌پذیر، ۱۳۹۶.
- فیاض، مرتضی، «ضمان خسارات دادرسی»، فصلنامه فقه اهل بیت، شماره ۷۳، ۱۳۹۲.

- مکارم شیرازی، ناصر، دایره المعارف فقه مقارن،
قم، مدرسه الامام علی ابن ابی طالب علیه الاسلام،
۱۴۲۷.

لاتین

- Reuters, Thomson, the White Book Service. United Kingdom of Great Britain & N. Ireland, First edition, London, Anonymous Publicationsp,2016.
- Tinham, Rebecca, Are fixed litigation costs finally on the way?, First edition, London, Anonymous Publicationsp, 2022.